

Ових дана много се говори и пише о десетогодишњици петог октобра, дана када је све требало да крене набоље. Судаћи по ономе што чујемо и читамо, до тога није дошло. Пуних десет година чекали смо да се догоди нешто из оног „уговора са народом“ који су тако горљиво нудили Милошевићеви противници и који је народ, заплашен ратом и осиромашен санкцијама, прихватио као сламку спаса. Сада као да се такмичимо у томе ко ће више да критикује ту протеклу деценију од које се толико много очекивало. Да ли се то затворио круг разочарења? И каквих нових десет година ова земља и овај народ могу да очекују?

Запаљена и опљачкана Народна скупштина, покрадено оружје из полицијске станице у улици Мајке Јевросиме које је, касније се сазнало, завршило у рукама криминалаца, „освајање“ Народне банке Југославије дугим цевима, запаљена ионако бомбама порушена „ТВ Бастиља“ - то је обележило промену режима који је називан аутократским и најављивало режим који се називао демократским. У реду, насилне промене, па и оне прогресивне, често се не могу раздвојити од периферних неконтролисаних, девијантних инцидената када је у питању велика маса људи. Важно је заправо оно што се догађа касније, када се ствари смире и када политички систем и држава почну да функционишу на новим, обећаним основама.

Запаљена и опљачкана Народна скупштина, покрадено оружје из полицијске станице у улици Мајке Јевросиме које је, касније се сазнало, завршило у рукама криминалаца, „освајање“ Народне банке Југославије дугим цевима, запаљена ионако бомбама порушена „ТВ Бастиља“ - то је обележило промену режима који је називан аутократским и најављивало режим који се називао демократским.

Сви смо сведоци да је ток догађаја после петог октобра био све - само не оно што је писало у „уговору са народом“. У старту је формирана хетерогена, некомпетентна влада коју су чинили: прво, неки од опозиционара заслужних за преврат, друго, неки од поверљивих људи лидера петог октобра и, треће, група младих „лавова“ из

Пише: Душан Зупан
среда, 06 октобар 2010 23:58

иностранства, који су дошли да пренесу „европска искуства“. Мање од три године касније, премијер је убијен, лидери преврата су се раздвојили на оне који су остали на власти и оне који су отишли у опозицију. Неки су отишли и у Хаг, рецимо заменик премијера, који је успут овде и оптужен за шпијунажу у корист једне стране силе.

Од „поверљивих“ људи неки су нестали са јавне сцене, неки постали сиве еминенције, а неким се суди због корупције. „Млади лавови“, који су пре петог октобра углавном били службеници нижег или средњег ранга у одређеним међународним институцијама или фирмама, постали су, готово без изузетка, веома богати и утицајни људи, и сада итекако присутни на јавној сцени, у различитим облицима и улогама.

Ни до данас није разјашњено да ли је премијер Ђинђић убијен из политичких разлога (и каквих - ако је то у питању) или је до злочина дошло због његових могућих „специјалних односа“ са криминалним групама које су помагале опозицији да дође на власт. Та непознаница до данас оптерећује нашу политичку сцену, тим пре што се многе групе и појединци још, с разлогом или без разлога, позивају на његово (политичко) наслеђе. Вероватно једина важна конкретна ствар по којој ће се памтити та влада, осим да је означила прекретницу, јесте изручење Милошевића Хагу, чиме је почео „пут Србије у Европу“.

Владе које су уследиле после ове и овакве прве „демократске“ владе, прелазна Живковићева и две Коштуничине, углавном су биле слабе и неефикасне. Министарства су, због „коалиционог статуса“, била „феудализована“ и није се, заправо, водила кохерентна политика на нивоу целе владе, односно целе државе. Учињен је екстра напор да се, са закашњењем додуше, усвоји нови Устав и ту престају, чини се, све важне ствари по којима ће оне бити памћене.

После унутрашњег министарског преврата 2008. године, када је друга Коштуничина влада, после непуне године дана, пала на питању односа Европске уније према територијалном интегритету Србије, а после проглашења независности Косова и Метохије, долази до ванредних избора. Њихов резултат је данашња коалициона влада премијера Цветковића у којој је један од битних коалиционих партнера СПС, који се на велика врата враћа у српску политику, али по цену компромиса који чине велики заокрет у односу на Милошевићев период.

За све то време српска привреда, упркос великим кредитима који је доводе на сам руб

презадужености, стагнира и назадује. Тешко наслеђе претходне деценије економских санкција је неспорно било тежак баласт новим властима. Али и погрешна, а не ретко и криминална приватизација српске привреде, уместо да држави и народу донесе приходе и повећа ефикасност, све више постаје камен око врата и разлог за нова задуживања. Тајкунизација која је почела да се развија за време Милошевићеве власти, сада добија нови замах. Расту незапосленост и социјалне тензије, пад стандарда је евидентан из године у годину, погоршава се друштвена атмосфера, моралне вредности доживљавају нови пад, а створени односи погодују порасту криминала који је ионако значајно нарастао за време ратних година и за време економских санкција против Југославије. Нема друштвене области, од правосуђа преко образовања до културе, у којој се можемо похвалити стварним напретком.

Косово и Метохија, као један од кључних проблема и разлога за суноврат Србије у последњих двадесет година, и даље оптерећује и унутрашње и спољне односе и нема ни једног елемента који би указао да ће се у том смислу ситуација променити у наредних десет или двадесет година. Не желим да и даље говорим о Косову. То је тема за себе.

Косово и Метохија, као један од кључних проблема и разлога за суноврат Србије у последњих двадесет година, и даље оптерећује и унутрашње и спољне односе и нема ни једног елемента који би указао да ће се у том смислу ситуација променити у наредних десет или двадесет година.

Од самог доласка Милошевића на власт, а сасвим јасно и отворено од тренутка распада СФРЈ, Запад је према Србији заузео негативан став. Да ли због самог Милошевића или због Србије саме, постоје различите школе мишљења. Сви проблеми и тешкоће од којих је Србија досад патила, пати или ће патити били су уредно најављени да ће се догодити још од краја осамдесетих или, за мање упућене, од почетка деведесетих година. Како политички, тако и економски, а за њима и сви други.

Западни став према Србији ни данас није промењен иако је она прешла дугачак пут – од оног става да се „неће сагињати“ до садашњег става потпуне кооперативности и колаборације. Силом или милом, ни један наш политичар у последњих двадесет година није успео ни за јоту да измени такав однос најважнијих западних земаља према нама. Да ли је уопште могао то да уради? Нико не може да пружи сигуран одговор на то питање, али је сасвим сигурно да ови и овакви наши лидери, у овој и оваквој ситуацији у којој смо били или смо сада нису учинили ништа чиме бисмо сада могли да се поносимо.

Зашто неким земљама смета Србија – није тема овог скупа. Објашњења има пуно и вероватно да свако од њих садржи по неки део истине. Права тема за овај скуп је - зашто наши државници, политичари, владе, можда неки други умни људи нису успели да такав однос ублаже, односно да штету смање, ако је до ње већ морало да дође?

На то питање постоје два одговора. Прво, непогрешиво су бирани погрешни људи, некомпетентни да одговоре величини и озбиљности изазова, неспособни да нађу поуздане савезнике споља и да створе национални консенсус изнутра. Такође неспособни да нађу компетентне и мислеће сараднике, али врло склони избору послушника у својој околини.

Други одговор произлази из првог: у питању - пословично нејединство Срба. То историјско проклетство и данас је на делу. Србија крајем осамдесетих и почетком деведесетих није знала на коју ће страну: да ли да чува ону Југославију или да се окрене својим интересима. Бавила се собом на најпогрешнији начин: страначким и идеолошким надгорњавањима и сплеткама, отварањем рана из прошлости и стварањем нових за будућност, и – потцењивањем страног фактора.

Осма седница је инаугурисала нове свађе и поделе. Плебисцитаран долазак Милошевића на власт који је уследио био је прилика да се успостави минимум консенсуса и сарадње са другачије мислећим групама и срединама и да се заједнички формулише минимум интереса Србије и српског народа. Уместо тога, добили смо искључивост на унутрашњој сцени, која је произлазила из тренутне народне подршке, а бахатост на међународном плану када је за њу било најмање разлога. Резултат сви знамо.

Ратови који су уследили показали су још једном све српске унутрашње поделе и глобално и у локалу. Срби у Хрватској нису одбранили Српску Крајину ни остале области, јер су били поцепани на много фракција, а ту се ни Милошевићева Србија не може похвалити својом улогом. У Босни и Херцеговини се спорови међу Србима нису изродили у нешто теже само зато што није слога владала ни међу њиховим муслиманско-хрватским противницима.

Најзад, Србија сама је у то време у себи изнедрила значајне снаге које су, по својим политичким, мировним па и културним опредељењима биле ближе српским

противницима него српском интересу. Синтагма о „две Србије“ није само пука реторичка фигура. Али, по ономе што се зна, историјски је раритет у свету да једна нација буде тако значајно подељена када су у питању њени витални национални интереси. А то се управо догодило нама и то, колико видим, опстаје до данашњих дана.

Запад је такво стање само даље унапредио, поделе продубио, а многи који су били неодлучни определили су се за личну тренутну или будућу корист, занемаривши шире интересе народа којем припадају.

Да се вратимо поново на време прекретнице која се догодила петог октобра. Милошевићев режим је требало, да је било правде и здравог разума, да падне (или да добровољно сиђе са власти) не тада, него 1996. године после изборне крађе. Уместо тога, поживео је још неколико година. Углавном захваљујући иностраној помоћи. Они исти којима је Милошевић иначе сметао, схватили су да је боље да он још неко време остане на сцени, јер ће Србија бити још слабија. Та његова борба за опстанак, за голу власт, продужила је и агонију српског народа измученог санкцијама. Крунисана је бомбардовањем Србије. Ми не можемо знати какви би тачно били токови догађаја да се „пети октобар“ догодио 1996. године, али је логично очекивати да би се, идући у сусрет догађајима, знатно олакшала позиција Србије.

Избори 2000. године, чији је прави исход, и поред свега што се догађало, био врло тесан, нису били победа само Милошевићевих политичких противника који су тада дошли на власт. Против Милошевића су тада гласали и они који су га кривили за изгубљени рат, за издају српских интереса онако како су их они тумачили, а највише они којима је било доста свих десетогодишњих мука и којима су обећани - пораст животног стандарда, враћање Косова и Метохије, искорењивање корупције, смањивање броја министарстава, реформе у привреди и државној управи.

Запад је издашно финасијски и пропагандно подржао ту смену власти, а затим и њено учвршћивање у ово што данас имамо. И данас разне ен-џи-о и слични примају страну помоћ да би били „чувари ватре“ и стабилне нестабилности у Србији, за сваки случај.

Сада долазимо на можда најважније питање: шта је то што имамо овде данас, десет година после петог октобра?

Пише: Душан Зупан
среда, 06 октобар 2010 23:58

Имамо ли ми сада демократију у односу на период владавине Милошевићевог СПС-а? Ако под демократијом подразумевамо слободне изборе, слободу штампе, плуралистичко друштво, људска права и занемарљиву инострану контролу националних интереса, онда би било занимљиво извести то поређење. Милошевић је, истини за вољу, и дошао и отишао на слободним изборима.

Што се тиче плуралистичког друштва, то је нешто што је било иманентно Србији и раније, и тада, а и сада.

Људска права су нешто што се сада више поштује него у Милошевићево време, али је зато тешко устврдити да је слобода штампе сада већа. Време ми не дозвољава да сада то овде елаборирам, али ја не видим стварне опозиционе српске медије, осим, можда, понеког малотиражног гласила. На Интернету их, додуше, има више, али ће још много воде протећи док за српски народ то постану извори са утицајем.

Насупрот томе, у Милошевићевој ери када је постојао приличан број новинских агенција, дневних и недељних листова, па и радио и ТВ станица, углавном са страним спонзорима, који се нису бојали да пропагирају другачију политику, упркос повременим узнемиравањима и непочинствима режима.

У сваком случају много више опозиционих гласила је било тада, него данас. Такође, и такозвано „спиновање“ јавног мњења је данас много јаче и чешће и, наравно много више софистицирано, него што је то некад била пропаганда, често сирова и примитивна, „ТВ Бастиље“ и још неких њој блиских медија. Стара дама „Политика“ је увек, са стилем и мером, била и тада и сада, као и раније уосталом, на страни актуелне власти, без обзира на уреднике и власнике који се мењају.

Најзад, страна контрола у држави, сада је несумњиво много већа него у Милошевићево време. Ретка су министарства без саветника са страним пасошем, о другим структурама да не говоримо. Много тога у државној кадровској политици зависи и од неких амбасада. Доживели смо чак и то да нам и опозиција носи записнике страним дипломатама на увид.

Значи, ако ћемо фудбалским резултатом да се изразимо, резултат би био тесан - негде

Пише: Душан Зупан
среда, 06 октобар 2010 23:58

4:3 у корист демократије у првој деценији нашег пропадања. Наравно, свестан сам ја да, када је о нашој ситуацији и судбини реч, фудбалски резултати и оваква разматрања могу бити само иронична шала, али није шала то што ми и даље не видимо светло на крају тунела после две деценије.

Ретка су министарства без саветника са страним пасошем, о другим структурама да не говоримо. Много тога у државној кадровској политици зависи и од неких амбасада. Доживели смо чак и то да нам и опозиција носи записнике страним дипломатама на увид.

Додуше, на то светло нам се указује у сваком ТВ дневнику и сада знамо да можемо већ за пет, шест година да рачунамо да ћемо бити унутар Европске уније. Не могу да се отмам утиску да је та, иначе озбиљно дата, прогноза исто толико смешна и поуздана као и одломак из једног текста о Србији будућности који кружи Интернетом и у којем се каже да је „Србија (петнаест година од данас) сада ближе Европској унији јер на том путу има пуну подршку Албаније, Републике Санџак, Војводине, БиХ, као и Кинеске аутономне области Блока 70, које се принципијелно противе признавању Крушевца, Лазаревца, Лајковца, Горње и Доње Бабушнице и Дедиња као независних држава.

Иронише се у том тексту и са отварањем нових сантиметара већ отворених или одмах потом затворених деоница разних коридора и магистрала, али без ироније морамо да признамо да се тих такозваних „добрих вести“ у последње време толико намножило да су поскупљења, девалвација, инфлација, корупција, незапосленост некако у другом плану, мање битни од онога што се у нормалном свету зове „Потемкинова села“ или „Цар је го“.

Да не будемо неправедни према влади: њихов циљ је био и јесте да се одрже на власти све до нових избора, са жељом и намером да поново победе, па шта кошта, нека кошта – и народ и земљу. Због тога, уосталом, странке и постоје. Невоља је, међутим, што, за разлику од других земаља, српски народ: прво, верује свим обећањима о бољем животу, јер се нада да од овог живота нема горег и, друго, да – нема алтернативу. На нашој политичкој сцени, заправо, не постоји реална опозициона снага која може да сакупи довољно гласова за победу на изборима, а да заступа политику која може Србију да поведе у прогрес.

Пише: Душан Зупан
среда, 06 октобар 2010 23:58

Постоји ли још нека снага, нека национална институција, која може да укаже пут збуњеном српском народу? Црква? Управо имамо тињајући сукоб унутар СПЦ, који се засад минимизује, али се бојим да ће се она још дуго бавити собом, а не народним интересима. Српска академија наука? Још се није опоравила од „пацки“ добијених због несрећног Меморандума, пре више од две деценије. Српски књижевници? Одавно „Француска 7“ није што је некад била. Војска? Она није била политички фактор ни када је била међу најјачих десет у Европи, па и шире, а камоли данас. Београдски универзитет? Заузет Болоњом и финансијским наметима на студенте. Привреда? Приватизована, ма шта то значило. Тајкунима највише одговара да овакво стање потраје. Синдикати? Припитомљени, чак и боље него они у Европској унији.

Да ли Срби од међународне ситуације могу да очекују неки бољитак за себе? Тешко. Наши представници, чак и ови кооперативни, свако мало доживљавају тешка понижења, а буквице им се јавно читају чим покушају да за милиметар скрену са тајно зацртане трасе. Свеједно је да ли корекција долази из Вашингтона, Брисела, Лондона, Берлина или Париза. Москва? Ова данашња вероватно би помогла би када би сами себи помогли. Овако, када нас виде како метанишемо Западу и како потцењујемо Јужни ток, зашто би били већи Срби од Срба? Кинези? Чудо једно како смо осетљиви на рокове кад они закасне са пројектом Земунског моста две недеље, а све важне инфраструктурне пројекте смо дали на реализацију западним фирмама, које уметмо да чекамо понекад и годинама.

Да ли има излаза из овакве ситуације? Па, постоји она оптимистичка формула да „никад није било да некако није било“. Србија неће пропасти ни ове зиме, ни кроз две, ни кроз десет година. Може бити још сиромашнија и територијално још мања, али неће пропасти. Њена једина реална пропаст не долази из политике и економије него од демографије. Додуше и ту је већ у опасним водама.

На нашој политичкој сцени, заправо, не постоји реална опозициона снага која може да сакупи довољно гласова за победу на изборима, а да заступа политику која може Србију да поведе у прогрес.

Шансе за опоравак су мале и леже пре у неким будућим поколењима и у неким новим међународним констелацијама. Таквих је ситуација било у српској историји. Али ради се о циклусима много дужим од људског века. Оно што српски народ треба сада да уради јесте да заустави слободни пад у којем се ова земља налази већ две деценије и да положи темеље некој бољем друштву. Да покуша да избегне унутрашње поделе и да

Пети октобар - између наде и разочарана

Пише: Душан Зупан
среда, 06 октобар 2010 23:58

казни оне који их изазивају. Да зацрта танку црвену линију националног интереса око које нема спорења међу Србима. Да се угледа на друге сличне европске народе и да престане већ једном да се дичи својим жртвама и својим поразима и Пировим победама. Да успостави друштво у којем ће бити доминантна средња класа. Да се ослободи страног туторства и успостави обострано корисну, достојанствену сарадњу са другим земаљама. Да успостави самопоштовање које је изгубила. Да не верује лепим речима него добрим делима.

Списак жеља вероватно може бити још дужи и садржајнији, јер се много тога изгубило, заборавило или није ни постојало у последњих десет, двадесет, а можда и више година. На нама је да упорно ширимо мостобран остварења тих жеља и националних потреба, свако за себе и сви заједно. Под условом да слично мислимо, што у Србији није увек случај. Колико ко може. Усуд нам је дао да не живимо у „досадној земљи“...

Излагање на скупу „Десет година од петог октобра“, Градска библиотека, Београд, 4. октобар 2010.